

Energetikos Chartijos Sekretoriatas, Tadžikijos Vyriausybė ir Norvegijos užsienio reikalų ministerija Dušanbėje (Tadžikija) surengtoje tarptautinėje konferencijoje aptarinėjo energetikos ir vandens resursų panaudojimo Centrinėje Azijoje klausimus.

Centrinė Azija – dėmesio centre

Renginyje, kuriame dalyvavo JAV, Japonijos, Vokietijos, Kinijos, Šveicarijos, Austrijos ir kitų šalių ekspertai, buvo išsakyta įvairių nuomonių dėl energetinių Centrinės Azijos perspektyvų. Penkios Centrinės Azijos valstybės – Kazachstanas, Uzbekija, Kirgizija, Turkmėnija ir Tadžikija, – šiandien susiduria su penkiomis neišsprendžiamomis, dažnai konfliktais apipintomis problemomis – energetikos klausimais, transportu, aplinkosauga, maisto tiekimu, vandens paskirstymu.

Energetikos Chartijos prezidentas U. Rusnak savo kalboje konferencijos metu pažymėjo, kad Centrinė Azija yra Energijos Chartijos dėmesio centre. Per pastaruosius keletą metų – tai jau 8-asis Energijos Chartijos renginys Centrinėje Azijoje.

Energijos Chartija disponuoja 50 valstybių – signatarių, kurios rūpinasi energijos gamyba, tranzitu ir vartojimu, o taip pat investicijų apsauga. Chartija ruošia valstybių energetines apžvalgas. Energetikos Chartijos tikslai – energetinis saugumas, energetikos efektyvumas, energetinės rinkos išvystymas, palankios investicinės sąlygos.

Tadžikijos problemos – ne tik energetinės

Paradoksalu, bet viena turtingiausių pasaulyje valstybių pagal vandens resursus Tadžikija daugeliui savo gyventojų elektros energiją tiekia vos po 2 – 3 val. per parą. Tadžikijoje yra keletas rajonų, kuriuose gyventojai išvis negauna elektros energijos ir

šildymo net žiemos mėnesiais. Uzbekija yra demontavusi 500 KV elektros perdavimo linijas iš Tadžikijos, todėl ateityje ši šalis galėtų eksportuoti elektros energiją tik į Afganistaną, Pakistaną ir Indiją, bet baiminamasi, jog tai nėra patikimos ir mokios rinkos. Tadžikijos – Uzbekijos valstybinės sienos ruožai dar ir šandien yra užminuoti. Iš 17 pasienio perėjimo punktų veikia tik 2 – 3 . Todėl patogiausias, bet brangus susisiekimas su Tadžikistanu yra oro transportu. Nacionalinė aviakompanija „Somon air“ yra gavusi paskolas iš JAV ir nusipirkusi keliasdešimt naujutėlaičių „Boeing“ lėktuvų. Jais skraidoma į Frankfurtą, Stambulą, Dubajų, Rusijos miestus.

Didžiausią grėsmę kelia sparti visų Centrinės Azijos valstybių islamizacija. Vien Dušanbėje šiuo metu veikia apie 200 mečečių. Kataras finansuoja naujos net 150 tūkstančių lankytojų mečetės statybą. Nors Tadžikijos prezidentas Emomalis Rahmonas ir daugelis Vyriausybės narių nesilaiko ramadano, visuomenės religinis spaudimas vis tik jaučiamas, pvz., į Energetikos Chartijos konferencijos salę su kava ar vandens stikline nedrįso įeiti ne tik tadžikai, bet ir svečiai.

Kita didėjanti Tadžikijos bėda yra narkotikai, jų „eksportas“ į Rusiją, kitas Europos šalis. Vargingoje šalyje gana keistai atrodo dideli privačių namų rajonai, prabangūs automobiliai. Tadžikiją vargina ir nedarbas bei emigracija. Remiantis skirtingais šaltiniais iš šalies dirbti Rusijoje išvyko 2 mln. tadžikų. Nelegalūs emigrantai jau atranda ir Turkiją, taip pat Didžiąją Britaniją ir net JAV.

Trūksta elektros energijos

Tadžikijos Energetikos ir Pramonės ministras Š. Gul konferencijoje skaitytame pranešime apžvelgė Tadžikijos situaciją. Jis minėjo, kad Tadžikijos vandens resursai sudaro 527 mlrd. KWh, t.y. tiek, kiek elektros energijos gamina tokios išsivysčiusios šalys kaip Vokietija ar Prancūzija. Deja, dėl nesutarimų su Uzbekija ir investicijų stygiaus panaudojami tik 4 proc. šio potencialo. Pasaulio Bankas stabdo Raguno HES (aut. past. – ši HES yra 40 kartų galingesnė už Kauno HES) statybą. Iš darbo Ragino HES statyboje atleidžiami 5000 darbuotojų. Vieni tai sieja su Uzbekijos pastangomis, kiti – su galimybėmis 2014 m. spustelėti Dušanbę priimti JAV karinę aviacijos bazę iš Biškeko. Bet kuriuo atveju tokiais veiksmais ilgesniam laikotarpiui užprogramuojami Uzbekijos – Tadžikijos konfliktai, o gyventojams – elektros energijos nepritekliai.

Ministras taip pat atkreipė dėmesį, kad atidedamos ir Dashtajaus HES (4000 MW galingumo), Kamaratisko HES (1900 MW galingumas), Shurobsko HES (600 MW galingumo) statyba.

Nureko hidroelektrinės, kur įrengta aukščiausia pasaulyje damba, įrengimai yra pasenę, daugelio jų amžius viršija 40 metų, todėl turbinų naudingumo koeficientas yra labai sumenkęs. Įrengimus būtina sparčiai renovuoti, bet tam trūksta finansavimo.

Energetikų dėmesio centre

Norvegijos ambasadorius energetikos klausimais O. Berštas dalijosi Norvegijos patirtimi vystant hidroenergetiką. Nors Norvegija užima trečią vietą pasaulyje pagal naftos ir dujų eksportą, hidroenergetika šioje šalyje vystoma jau daugiau nei 100 metų. Šiandien Norvegijos HES pasiekė 13000 MW pajėgumus, Norvegija taip pat stato elektros tiltus į Olandiją ir Didžiąją Britaniją.

Kinijos Nacionalinės energetinės administracijos vadovas Vang Xiovay, pristatydamas savo šalies energetikos klausimus, pažymėjo, jog Kinija yra didžiausia pasaulio energijos gamintoja ir vartotoja. Kasmet ši šalis išgauna 200 mln. tonų naftos, daugiau nei 100 mlrd. kubinių metrų dujų ir turi milžiniškas anglies, skalūnų dujų atsargas, vandens ir vėjo energijos pajėgumų.

Kinija, anot šios šalies Nacionalinės energetinės administracijos vadovo, skverbiasi į Centrinės Azijos energetinius resursus. Jau nutiestas dujotiekis, sujungęs Turkmėniją, Uzbekiją ir Kazachstaną su Kinija.

Manoma, kad iki 2015 m. Kinijos energijos šaltinių suvartojimas išaugs 16 proc.. Vartojimo augimui Kinija labai rimtai ruošiasi, instaliuodama naujus pajėgumus hidroenergetikoje 2900 MW, vėjo jėgainėse 1000 MW, atominėje energetikoje 4000 MW. 2015 m. Kinija planuoja gaminti 130 mlrd. kubinių metrų dujų ir 6,5 mlrd. kubinių metrų skalūnų dujų.

Pranešėjas taip pat pažymėjo, jog Kinijos kaimynė Mongolija – taip pat labai turtinga energijos šaltiniais. Kinija jau nutiesė 11 geležinkelio atšakų iki Mongolijos sienų.

Elektros linijinis žiedas – ateitis?

Konferencijoje dalyvavęs NVS Energetikos tarybos vykdomojo komiteto pirmininkas J. Mišukas atkreipė dėmesį, kad Centrinės Azijos elektros tiltų griovimas iš Tadžikijos į Uzbekiją gali turėti labai neigiamų pasekmių. Prieš keletą dešimtmečių Uzbekija skatino Raguno HES statybą, dabar oficialiai baiminasi dėl dažnų žemės drebėjimų Tadžikijoje, lyg jų nebūtų buvę ir anksčiau. Anot J. Mišuko, ir Uzbekija, ir Tadžikija ypatingai vargsta žiemą dėl kuro stokos šiluminėse elektrinėse.

Pranešėjas aptarė Centrinės Azijos šalyse norimą pastatyti elektros linijų žiedą CASA–1000. Anot jo, nepaskaičiuota šio brangaus projekto komercinė nauda, taip pat nesudarytos ilgalaikės sutartys dėl energijos pirkimo. Jis tikino, kad tai yra fundamentalus klausimas ir nesant sutarčių tarp Vyriausybių, tai tokie projektai – viso labo hipotetinė versija.

USAID Regioninės Energetinės Programos vadovė D. Merfi konferencijos metu atsiliopė į NVS atstovo samprotavimus. Anot jos, CASA–1000 šiandien kol kas yra ne projektas, o idėjų visuma, potenciali regiono sinergija, regioninės energetikos optimalios užduoties sprendimas. Tačiau tokio projekto įgyvendinimui vis dar nėra jokios teisinės bazės.

Vytautas Naudužas
Užsienio reikalų ministerijos Ekonominio saugumo politikos
departamento ambasadorius energetikos ir transporto politikos
klausimams